

Kós Károly : Az országépítő. Történeti regény két kötetben. (Az Erdélyi Szépművés Céh kiadása, Kolozsvár, 1934.)

A regény műfaji felsőbbsege a novella felett olyan irodalmi tévhit, melyet aligha lehet kiirtani a köztudatból. Az angol és az orosz irodalom regényben találta meg legmélyebb kifejezőformáját: angol és orosz író előtt minden bizonyonnal felsőbbrendű műfaj a novellánál a regény. Magyar író számára azonban valóságos tehetségbénító teher ez a felfogás. Iróink tekintélyes része novellairásra termett s mégis regényírói sikerekre törekszik. A magyar habitusnak ritkán felel meg a nagyobb kompozíció egysége és született novellistáinkban mégis ott él a vágy regényteremtésre. Persze újabban a kiadók üzleti számítása is szerepet játszik ebben. De nem lehet csupán az zezel magyarázni a kérdést. Végigvonul ez a belső ellentét szép-irodalmunk egész történetén. A magyar alkotó sajátos vonásává vált ez a jelleg: szinte öntudatlan önmegtagadás és vele igazi alkotóképességének valóságos gerincbetörése. Hisz nem véletlen, hogy a magyar tárcanovella virágkorában több dekameronon kívül, remek kis írása született irodalmunknak. Még a tárcanovella, ez a sokat támadott és egész kis lehetőségeket nyújtó, szűk formakeret is jobban megfelel a magyar írónak, mint az európai értelemben vett *nagy-regény*. Valódi *nagy-regényalkotás* néhány van csupán irodalmunkban, viszont novelláinkat bátran állíthatjuk líránk mellett az európai irodalom mérlegére.

Kós Károly kétkötetes Szent István-regényével kapcsolatban aktu-

alitást nyernek ezek a gondolatok. *Az országépítő* a «nagy» mű határait érinti, de lényegében gerincbetört alkotás. Öntudatlanul lép túl Kós Károly is azon a területen, ami *par excellence* írói formája lenne: regényt ír, pedig adottsága nem a regényhez utalná. Kritikusai sokat emlegették — és méltán — *Az országépítő* balladás légkörét. Valóban ott él regényében a ballada, a székely népballada stílus-teremtő atmoszférája. De vajjon a ballada alkalmas-e regényteremtésre? Épúgy nem, mint az anekdóta sem, ami annyi remek magyar novellának lett stílusmagva: *Gárdonyi, Jókai, Mikszáth, Móricz, Tamási* vagy *Tömörkény* kisebb-levegzetű írásaiban, nagyobb regény-építést azonban nem bír el.

Kós Károly írói adottságával történelmi regényhez fog. A modern történelmi regényíró tudatossága távol tartja attól, hogy romantikus értékeléssel nézze a multat. *Az országépítő* a történelmi tények szigorú szemmel tartásával íródott meg. Történészek aligha találnának benne a tárgyilagos kutatás eredményeitől eltérő fejezetet. Történelemszemlélete azonos a modern kutatás látásmódjával. De ép e tudatosság kapcsán esik ki regényéből az az elem, ami pedig legfőbb írói ereje. Mikor ráébred arra, hogy művészetének alapeleme, a balladáság nem lehet egy történelmi regény gerince, a gerincből díszítő ékesség lesz, ami rövid munkánál stílusmag lehetne, az itt dekorációvá válik. A balladáság regényt nem tud alkotni, tehát színezőjévé válik a munka krónikás felépítésének. Levegőt ad *Az országépítő*-nek, de teljes valójában csak egy-egy jelenetben bontakozik ki.

Mindezek ellenére igazi művész írta meg Szent István országépítését. A regény ereje nem abban van ugyan, ami elejétől végig megvalósul benne, hanem abban, ami háttérbe szorul. A krónikás történelmi megoldásban megélik az alakok a maguk történelmi szerepüket, de az igazi epikus nagyméretű emberábrázolását hiába várjuk tőle. Néhány jelenetben, egy-egy háttérbeszorult oldalon azonban, ki tud bontakozni Kós Károly művésze, aki nem epikailag, hanem hangulatérettető stílussal nagyszerűen érzékeltet. A regény főalakjában inkább tudjuk, mint érezzük a problémás nagy emberóriást, de pár mellékalak, néhány epizódikus jelenet, egy-két vonással, balladás megkonstruálásban is él és élményünk marad. Kós Károly tud levegőt teremteni. Az *országépítő* elolvasása után valami sajátos íz marad bennünk, a magyar XI. század légkörét érezzük. Ilyen atmoszféra teremtésére csak komoly művész képes.

Kifogásaink — ha lehet ilyen szétválasztással élni — nem is az írónak, hanem a választott műformának szólnak, amely megakadályozta Kós Károlyt abban, hogy elejétől végig igazi művészetét adja. *Tolnai Gábor.*

Magyar költő magyarul. Janus Pannonius. *Fógel József egyetemi tanár előszavával.* Berczely A. Károly fordításai. N. Kontuly Béla rajzaival. Prometheus kiadás. Szeged.

Fógel József, a kitűnő humanista-búvár, Korvin-kódex felfedező, szinte gyermekkora óta foglalkozik a humanista-költőkkel, köztük a legnagyobb szeretettel Janus Pannoniusszal. Munkáiban, melyek közül kettő akadémiai pályadíjat nyert, lépten-nyomon előfordul a magyar humanista költővezér neve, valamely kulturális kapcsolat révén. Ez a lelkese-dés megokolt. Igaz, nincsen egyetlen valóban nagy magyar humanista-

költőnk sem, maga Janus Pannonius is inkább verselő művész-búvész volt, aki inkább széplelkéért, rögtönző tehetségéért («bármely tételről ezer verssort is fennakadás nélkül azonnal tudott írni»), pompás technikájáért nevezetes, mintsem benső értékekért, a szellem mélységeiért, melyek jórészt hiányzottak egyéniségéből. S mégis: e kor, a klasszikus ókor művészetének és műveltségének «visszefénye» magával ragad, elbájol, mert van benne valami örökké lelkesítő: a szellem fennköltése, anyagiatlan elvonatkozottsága, az élet szépségének l'art pour l'art élvezése. Hegedűs István fordítása ma már jórészt elavult, Janus Pannonius frisebb nyelvet érdemel s ezáltal valóban hozzá közelálló poeta szólaltatja meg, a szegedi fiatal költő, Berczely A. Károly. Megvalljuk, így sem érezzük nagynak Janus Pannoniust, mint ahogy eredetiben sem az: de ami kedvesség e félezeréves poétában megvolt, az mind kiszáll s lelkünkig jut a tehetséges fordító művészetén keresztül. Néhány epigrammja s a Jacobus Antonius Marcellushoz, meg a Guarinushoz intézett panegyricus ma is nekünk való olvasmány s már ezért a néhány darabért is irodalmi esemény a szegedi kiadás. A könyvet N. Kontuly Béla ötletes rajzai ékesítik, s Fógel József magvas tanulmánya indítja el körútjára, mely megérdemli, hogy minél nagyobb-méretű legyen. *Szalmári.*

Gyakorlati szociálpolitika. — Pécs sz. kir. város szociálpolitikai beszámolója. — Irta: Dr. Esztergár Lajos, Pécs sz. kir. város tanácsnoka. — Kultúra könyvnyomdai műintézet, Pécs, 1933.

Csonka országunk városai későn fejlődtek ki s kevés eredeti, megkülönböztető vonást őriznek külső képükön s még inkább szellemi alkatukban. Jogos volt a várakozás: először